

JAUNUOLIŲ, PATYRUSIŲ TĖVŲ SKYRYBAS, PRIKLAUSOMYBĘ SUKELIANČIŲ MEDŽIAGŲ VARTOJIMO YPATUMAI

LORETA BUKŠNYTĖ

VYTAUTO DIDŽIOJO UNIVERSITETAS

DALIA KAVALIAUSKIENĖ

VYTAUTO DIDŽIOJO UNIVERSITETAS

Straipsnyje pristatomo tyrimo tikslas – nustatyti 18–26 metų jaunuolių, patyrusių tėvų skyrybas, priklausomybę sukeliančių medžiagų vartojimo ypatumus. Tyrimo rezultatai atskleidė, kad tėvų skyrybas patyrę vaikinai, palyginti su merginomis, dažniau vartoja priklausomybę sukeliančias medžiagas. Jaunuolių, patyrusių tėvų skyrybas, bei jaunuolių, užaugusių pilnose šeimose, priklausomybę sukeliančių medžiagų vartojimas reikšmingai nesiskiria.

ĮVADAS

Lietuvoje bei daugelyje besivystančių šalių vis didesne sveikatos problema tampa ligos ir būsenos, susijusios su rūkymu, piktnaudžiavimu alkoholiu bei kitomis priklausomybę sukeliančiomis medžiagomis (Veryga, Stanikas, Malakauskas, Sakalauskas, 2003). Statistika rodo, jog alkoholinius gėrimus vartojančiųjų amžius vis jaunėja. Kauno medicinos universiteto moksleivių gyvenimo tyrimo duomenimis, Lietuvoje 75,2 % 11–15 metų amžiaus moksleivių yra vartoję alkoholinių gėrimų

(Bielskutė, Zaborskis, 2005). ESPAD tyrimo duomenimis, 15–16 metų amžiaus Lietuvos moksleivių (8,6 % vaikų ir 6,9 % merginų) per paskutines 30 dienų 10 ir daugiau kartų vartojo alkoholį (Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos vyriausybės, 2009).

Nesaikingas alkoholio vartojimas – didžiulė grėsmė šeimai. Tai viena pagrindinių konfliktų šeimoje ir skyrybų priežasčių (Miškinis, 2003; Collins, Ellickson, Klein, 2007). Statistikos departamento prie Lietuvos Respublikos vyriausybės duomenimis (2009), 2008 m. Lietuvoje ištuokų skaičius sudarė 43 % tais metais sudarytų santuokų skaičiaus. Skyrybų pasekmė – daugybė šeimos gyvenimo pertvarkų ir reorganizacijų, kurios pakeičia vaikų gyvenimus ir jų raidos kontekstą (Pedro-Carroll, 2001). Tai ne tik konfliktai, bet ir vieno iš tėvų, dažniausiai tėvo, išėjimas, pablogėjusios materialinės sąlygos, pasikeitęs auklėjimo stilius (Wallerstein, Lewis, Blakeslee, 2000). Skyrybų pasekmės tęsiasi visą gyvenimą, atima iš vaiko tam tikrą dalį patirties bei sudaro sunkumų prisitaikyti prie aplinkos sąlygų.

Viena aktualių tėvų skyrybų pasekmių vaikams – priklausomybę sukeliančių medžiagų vartojimas, kurio pradžia stebima jau paauglystės laikotarpiu. Mokslininkai įvairiais aspektais analizuoja alkoholinių gėrimų, tabako bei kitų narkotinių medžiagų vartojimo ryšius su šeimos, jos funkcionavimo ypatybėmis. Sutrikęs šeimos narių bendravimas, nepakankama tėvų kontrolė, nuolatiniai konfliktai, ilgalaikė šeimos dezorganizacija dėl tėvo ar motinos mirties, skyrybų – tai tik keletas veiksnių, didinančių vaikų alkoholinių gėrimų, tabako bei kitų narkotinių medžiagų vartojimo riziką (Wolfinger, 1998; Petronytė, Veryga, Zaborskis, 2007).

Galime pastebėti, kad analizuodami tėvų skyrybų pasekmes asmens gerovei, mokslininkai didžiausią dėmesį skiria vaikystei ir paauglystei. Suaugusiojo amžiuje šis reiškinys tyrinėjamas kur kas rečiau. Todėl šiame darbe pasirinkta tirti 18–26 metų jaunuolių, patyrusių tėvų skyrybas, priklausomybę sukeliančių medžiagų vartojimą.

Atlikome tyrimą, kuriuo siekėme nustatyti 18–26 metų jaunuolių, patyrusių tėvų skyrybas, psichologinės gerovės, subjektyviai vertinamos fizinės sveikatos bei su ja susijusių aspektų (priklausomybę sukeliančių medžiagų vartojimo ir fizinio nuovargio bei išsekimo)

ypatumus. Šiuo straipsniu norime pristatyti tyrimo rezultatus, atspindinčius jaunuolių, patyrusių tėvų skyrybas, priklausomybę sukeliančių medžiagų vartojimo ypatumus. Tyrimu analizavome jaunuolių rūkymą bei alkoholio vartojimą, todėl terminu *priklausomybę sukeliančios medžiagos* vadinsime tabaką bei alkoholį.

Tyrimo objektas – 18–26 metų jaunuolių, patyrusių tėvų skyrybas, priklausomybę sukeliančių medžiagų vartojimo ypatumai.

Tyrimo tikslas – nustatyti 18–26 metų jaunuolių, patyrusių tėvų skyrybas, priklausomybę sukeliančių medžiagų vartojimo ypatumus.

Tyrimu keltos keturios hipotezės:

1. Jaunuoliai, patyrę tėvų skyrybas, palyginti su jaunuoliais, užaugusiais pilnose šeimose, dažniau vartoja priklausomybę sukeliančias medžiagas.
2. Kuo vyresnio amžiaus jaunuoliai patyrė tėvų skyrybas, tuo dažniau vartoja priklausomybę sukeliančias medžiagas.
3. Vaikiniai, patyrę tėvų skyrybas, palyginti su merginomis, patyrusiomis tėvų skyrybas, dažniau vartoja priklausomybę sukeliančias medžiagas.
4. Jaunuoliai, patyrę tėvų skyrybas bei turėję patėvį ar pamotę, palyginti su jaunuoliais, patyrusiais tėvų skyrybas, bet neturėjusiais patėvio ar pamotės, dažniau vartoja priklausomybę sukeliančias medžiagas.

JAUNUOLIŲ, PATYRUSIŲ TĖVŲ SKYRYBAS, PRIKLAUSOMYBĘ SUKELIANČIŲ MEDŽIAGŲ VARTOJIMO YPATUMŲ TYRIMŲ APŽVALGA

Literatūroje galima rasti skirtingų nuomonių apie tai, kaip tėvų skyrybos paveikia vaikus. Vieni mokslininkai pabrėžia pablogėjusį vaikų bei paauglių, patyrusių tėvų skyrybas, psichosocialinį prisitaikymą, emocijas ir elgesio problemas bei daug kitų neigiamų pasekmių, kiti pastebi nedidelius skirtumus tarp vaikų iš pilnų ir nepilnų šeimų. Dar kita tyrimų grupė akcentuoja ir teigiamas skyrybų puses vaikui, pavyzdžiui, padidėjusį vaiko atsakomybės

jausmą, glaudesnius santykius su mama, geresnę vaiko savijautą suirus itin konfliktiškai tėvų santuokai. Tad verta aptarti šias skirtingas mokslininkų pozicijas.

Apibendrinant tyrimus apie neigiamas tėvų skyrybų pasekmes vaikui, galima pastebėti, kad skyrybos labiausiai susijusios su didesne vaikų elgesio ir emocinių problemų rizika. Vaikai ir paaugliai iš išsiskyrusių šeimų susiduria su socialinių ir artimų santykių sunkumais (Hetherington, 1999), ima prasčiau lankyti mokyklą, yra nepaklusnesni, agresyvesni, linkę įsitraukti į asocialių bendraamžių grupes, delinkventiškai elgtis, pradėti vartoti priklausomybę sukeliančias medžiagas (Collins, Ellickson, Klein, 2007); be to, priklausomybę sukeliančias medžiagas vartoja dažniau (Neher, Short, 1998) palyginti su bendraamžiais, augusiais pilnose šeimose.

Stebimi skirtumai tarp lyčių bei amžiaus, kuriame asmuo patyrė tėvų skyrybas. N. H. Wolfingeris (1998) nustatė, jog probleminio alkoholio vartojimo tikimybė didesnė tėvų skyrybas išgyvenusiems vaikinams nei merginoms. T. Huurre, H. Junkkari ir H. Aro (2006) tyrimo duomenimis, šie skirtumai nėra labai dideli: kasdienis rūkymas ir rizikingas alkoholio vartojimas yra žymiai dažnesnis tiek tarp vaikinių, tiek tarp merginų, patyrusių tėvų skyrybas, palyginti su jaunuoliais, kurie užaugo pilnose šeimose.

Kalbant apie amžių, kurio būdami asmenys patyrė tėvų skyrybas, nemažai tyrimų palaiko poziciją, jog paauglystė – itin reikšmingas ir rizikingas metas pradėti vartoti priklausomybę sukeliančias medžiagas. Mokslininkų teigimu, tėvams išsiskyrus vaiko paauglystės metais, pastarieji dažniau ima vartoti priklausomybę sukeliančias medžiagas palyginti su paaugliais iš pilnų šeimų, ar paaugliais, patyrusiais tėvų skyrybas vaikystėje (Needle, Su, 1990). G. Petronytės, A. Verygos ir A. Zaborskio (2007) bei N. H. Wolfingerio (1998) tyrimų duomenimis, paaugliai, gyvenantys su vienu iš tėvų ar tėvu, susituokusiu dar kartą, yra žymiai dažniau linkę rūkyti bei tris kartus dažniau linkę vartoti alkoholinius gėrimus, nei paaugliai, kurie gyvena pilnoje šeimoje. N. H. Wolfingeris (1998) pastebėjo, jog pakartotinė vieno iš tėvų santuoka gali sumažinti tėvų skyrybų pasekmes, neigiamai veikiančias vaikinų alkoholio vartojimą, tačiau nepakeičia rūkymo.

Vis dėlto galime rasti tyrimų, kuriais nustatyta, jog kai kuriems vaikams skyrybos turi ir teigiamų pasekmių. E. M. Hetheringtonas (1999) nurodo, kad vaikai, pasitraukiantys iš grėsmingos, konfliktiškos šeimos į harmoningesnę, susiduria su daug mažesniais skyrybų proceso sunkumais. T. Davey (2001), R. M. Lernerio ir L. Steinbergo (2004) teigimu, vaikai, augę su vienišomis mamomis, gali išsiugdyti didesnę savigarbą ir atsakomybės jausmą dėl papildomų uždavinių, iškylančių tokio tipo šeimose, bei gali išsiugdyti glaudesnius santykius su mamomis. Tikėtina, jog šios savybės gali tapti apsauginėmis, padedančiomis vaikams, patyrusiems tėvų skyrybas, atspirti priklausomybę sukeliančių medžiagų vartojimui.

Anot S. Wallersteino, J. Lewiso, S. Blakeslee (2000), asmuo, augęs išsi-skyrusioje šeimoje, skyrybų traumą sunkiausiai išgyvena suaugusiojo amžiuje. Tyrimais nustatyta, kad suaugę asmenys, vaikystėje išgyvenę tėvų skyrybas, pasižymi prastesne psichikos ir fizine sveikata, didesniu emociniu distresu, menkesne gyvenimo kokybe (Jonsson, Njardvik, Olafsdottir, Gretarsson, 2000; Maier, Lachman, 2000), kenčia dėl socialinių įgūdžių stokos, pasižymi blogesniais tarpasmeniniais santykiais ir sunkiau sprendžia savo santuokose kylančius konfliktus, be to, jų profesinis statusas yra gerokai žemesnis, akademiniai pasiekimai – menkesni (Amato, 2000).

R. G. Thompsono, D. Lizardi, K. M. Keyeso, D. S. Hasino (2008) tyrimo duomenimis, vaikystėje ar paauglystėje patirtos tėvų skyrybos yra reikšmingai susijusios priklausomybę sukeliančių medžiagų vartojimu suaugusiojo amžiuje. Kaip nurodo S. Hope, C. Poweris ir B. Rodgersas (1998), jauno suaugusiojo amžiuje sunkiau pastebėti priklausomybę sukeliančių medžiagų vartojimo ryšius su neigiamomis tėvų skyrybų pasekmėmis, tačiau šie ryšiai išryškėja vėlesniais metais. Alkoholio vartojimas rizikingiausias tarp 23–33 metų (Hope, Power, Rodgers, 1998).

Apibendrinant galima pastebėti, jog mokslinių tyrimų išvados apie tai, kaip tėvų skyrybos paveikia svarbiausias asmens funkcionavimo sritis tiek vaikystėje, tiek suaugusiojo amžiuje, yra nevienareikšmės.

JAUNUOLIŲ, PATYRUSIŲ TĖVŲ SKYRYBAS, PRIKLAUSOMYBĘ SUKELIANČIŲ MEDŽIAGŲ VARTOJIMO YPATUMŲ TYRIMAS

Tyrimė dalyvavo 271 jaunuolis. Jie atstovavo Vytauto Didžiojo universitetui, Kauno kolegijai, Vilniaus kooperacijos kolegijai (Kauno skyriui), Kauno prekybos ir verslo mokyklai, Kauno ryšininų mokyklai bei Kauno statybininkų rengimo centrui. Iš jų 125 vaikinai (46,1 %) ir 146 (53,9 %) merginos. 153 (56,5 %) jaunuolių gimtoji šeima – pilna, 89 (32,8 %) jaunuoliai patyrė tėvų skyrybas, 23 (8,5 %) jaunuolių vienas iš tėvų miręs, 6 (2,2 %) dėl kitų priežasčių gyveno nepilnose šeimose. Tiriamųjų amžiaus vidurkis – 20,31 metų (standartinis nuokrypis – 0,124). Tarp vaikinų ir merginų grupių statistiškai patikimo amžiaus skirtumo nėra ($t(271) = -0,791$; $p > 0,05$); vaikinų amžiaus vidurkis 20,20, merginų – 20,40 metų.

Tyrimo instrumentas. *Priklausomybę sukeliančių medžiagų vartojimo vertinimui* tirti naudota subskalė, kurią sudarė trys klausimai: „Ar Jūs rūkote?“, „Kaip dažnai Jūs rūkote?“, „Kaip dažnai Jūs geriate alkoholį?“. Iš šių klausimų sudarytos subskalės vidinio suderinamumo koeficientas (*Cronbach alpha* = 0,792) parodė, kad ji yra pakankamai patikima skirtumams tarp grupių atskleisti. Tai yra viena subskalių iš subjektyviai vertinamos fizinės sveikatos skalės, sudarytos faktorinės analizės būdu iš 11 tyrimo autorių (2009) parengtų klausimų.

Sociodemografiniai duomenys apie tiriamąjį rinkti naudojantis tyrimo autorių (2009) sudarytais klausimais. Tiriomojo buvo prašoma nurodyti amžių lytį, šeimyninę padėtį, su kuo gyveno iki 18-ųjų gyvenimo metų, pažymėti, ar tėvai tebegyvena kartu santuokoje. Tiriomojo, užaugusio ne su abiem biologiniais tėvais, teirautasi, dėl kokios priežasties ir nuo kokio amžiaus iki 18 metų jis gyveno ne su savo biologiniais tėvais.

TYRIMO REZULTATAI

Kėlėme hipotezę: jaunuoliai, patyrę tėvų skyrybas, palyginti su jaunuoliais, užaugusiais pilnose šeimose, dažniau vartoja priklausomybę

sukeliančias medžiagas. Kaip matyti iš 1 lentelės, vaikinių, užaugusių pilnose ir nepilnose šeimose, priklausomybę sukeliančių medžiagų vartojimas statistiškai reikšmingai nesiskiria ($p=0,460$). Analizuojant atskirus aspektus (rūkymą, rūkymo dažnumą ir alkoholio vartojimo dažnumą), statistiškai reikšmingų skirtumų taip pat nenustatyta.

1 lentelė
 VAIKINIŲ, PATYRUSIŲ TĖVŲ SKYRYBAS IR UŽAUGUSIŲ PILNOSE ŠEIMOSE,
 PRIKLAUSOMYBĘ SUKELIANČIŲ MEDŽIAGŲ VARTOJIMO PALYGINIMAS

	Užaugo pilnoje šeimoje (N=69)	Patyrė tėvų skyrybas (N=46)	Mann-Whitney U reikšmė	Z reikšmė	p-reikšmė	N
	Vidut. rangas	Vidut. rangas				
Priklausomybę sukeliančių medžiagų vartojimas	56,12	60,82	1457,50	-0,739	0,460	115
- Kaip dažnai Jūs geriate alkoholį?	58,65	57,02	1542,00	-0,273	0,785	115
- Ar Jūs rūkote?	56,83	59,75	1506,50	-0,531	0,596	115
- Kaip dažnai Jūs rūkote?	56,72	59,99	1499,00	-0,573	0,567	115

Kaip matome 2 lentelėje, merginų, patyrusių tėvų skyrybas, ir merginų, augusių pilnose šeimose, kaip ir vaikinių, priklausomybę sukeliančių medžiagų vartojimas statistiškai reikšmingai nesiskiria ($p=0,951$). Analizuojant atskirus aspektus (rūkymą, rūkymo dažnumą ir alkoholio vartojimo dažnumą), statistiškai reikšmingų skirtumų taip pat nenustatyta.

2 lentelė

MERGINŲ, PATYRUSIŲ TĖVŲ SKYRYBAS IR UŽAUGUSIŲ PILNOSE ŠEIMOSE, PRIKLAUSOMYBĘ SUKELIANČIŲ MEDŽIAGŲ VARTOJIMO Palyginimas

	Užaugo pilnoje šeimoje (N=84)	Patyrė tėvų skyrybas (N=43)	Mann-Whitney U reikšmė	Z reikšmė	p-reikšmė	N
	Vidut. rangas	Vidut. rangas				
Priklausomybę sukeliančių medžiagų vartojimas	64,14	63,72	1794,00	-0,061	0,951	127
- Kaip dažnai Jūs geriate alkoholį?	62,88	66,19	1712,00	-0,531	0,596	127
- Ar Jūs rūkote?	65,43	61,20	1685,50	-0,745	0,456	127
- Kaip dažnai Jūs rūkote?	65,21	61,64	1740,50	-0,621	0,535	127

Taigi remiantis gautais rezultatais, galima teigti, jog hipotezė – jaunuoliai, patyrę tėvų skyrybas, palyginti su jaunuoliais, užaugusiais pilnose šeimose, dažniau vartoja priklausomybę sukeliančias medžiagas – nepasitvirtino.

3 lentelė

VAIKINŲ AMŽIAUS, KURIO BŪDAMI PATYRĖ TĖVŲ SKYRYBAS, IR PRIKLAUSOMYBĘ SUKELIANČIŲ MEDŽIAGŲ VARTOJIMO SĄSAJOS

	Amžius, kurio būdamas asmuo patyrė tėvų skyrybas		
	Spearman'o koreliacijos koeficientas	p- reikšmė	N
Priklausomybę sukeliančių medžiagų vartojimas	0,005	0,973	46
- Kaip dažnai Jūs geriate alkoholį?	-0,009	0,955	46
- Ar Jūs rūkote?	-0,016	0,913	46
- Kaip dažnai Jūs rūkote?	-0,021	0,889	46

Kėlėme hipotezę: kuo vyresnio amžiaus jaunuoliai patyrė tėvų skyrybas, tuo dažniau vartoja priklausomybę sukeliančias medžiagas. Kaip matyti iš 3 lentelės, tarp vaikinų amžiaus, kurio būdami jie patyrė tėvų skyrybas, ir priklausomybę sukeliančių medžiagų vartojimo statistiškai reikšmingų ryšių nustatyta ($p=0,973$). Analizuojant atskirus aspektus (rūkymą, rūkymo dažnumą ir alkoholio vartojimo dažnumą), statistiškai reikšmingų skirtumų taip pat nenustatyta. Taigi galima teigti: vaikinų amžius, kurio jie būdami patyrė tėvų skyrybas, nėra reikšmingai susijęs su priklausomybę sukeliančių medžiagų vartojimu.

Kaip matyti iš 4 lentelės, statistiškai reikšmingų ryšių tarp merginų amžiaus, kurio būdamos jos patyrė tėvų skyrybas, ir priklausomybę sukeliančių medžiagų vartojimo, nebuvo nustatyta. Analizuojant atskirus aspektus, pastebėta statistinė tendencija ($p=0,091$): kuo jaunesnio amžiaus merginos patyrė tėvų skyrybas, tuo dažniau jos vartoja alkoholį.

4 lentelė

MERGINŲ AMŽIAUS, KURIO BŪDAMOS PATYRĖ TĖVŲ SKYRYBAS, IR PRIKLAUSOMYBĘ SUKELIANČIŲ MEDŽIAGŲ VARTOJIMO ŠĄSAJOS

	Amžius, kurio būdamas asmuo patyrė tėvų skyrybas		
	Spearman'o koreliacijos koeficientas	p-reikšmė	N
Priklausomybę sukeliančių medžiagų vartojimas	-0,182	0,243	43
- Kaip dažnai Jūs geriate alkoholį?	-0,261	0,091	43
- Ar Jūs rūkote?	-0,117	0,456	43
- Kaip dažnai Jūs rūkote?	-0,133	0,395	43

Vis dėlto, remdamiesi gautais rezultatais, galime teigti, jog hipotezė – kuo vyresnio amžiaus jaunuoliai patyrė tėvų skyrybas, tuo dažniau vartoja priklausomybę sukeliančias medžiagas – nepasitvirtino.

Kėlėme hipotezę: vaikinai, patyrė tėvų skyrybas, palyginti su mergi-

nomis, patyrusiomis tėvų skyrybas, dažniau vartoja priklausomybę sukeliančias medžiagas. Iš 5 lentelėje pateiktų rezultatų matyti, kad vaikinių ir merginų, patyrusių tėvų skyrybas, priklausomybę sukeliančių medžiagų vartojimas statistiškai reikšmingai skiriasi ($p=0,002$). Taigi galima teigti, jog vaikinai, patyrę tėvų skyrybas, dažniau vartoja priklausomybę sukeliančias medžiagas, palyginti su merginomis, patyrusiomis tėvų skyrybas. Analizuojant atskirus aspektus nustatyta, kad vaikinai, patyrę tėvų skyrybas, labiau linkę rūkyti ($p=0,022$) ir rūko dažniau ($p=0,011$) nei merginos, patyrusios tėvų skyrybas. Be to, pastebėta statistinė tendencija ($p=0,055$): tėvų skyrybas patyrę vaikinai, palyginti su merginomis, dažniau vartoja alkoholį.

5 lentelė

VAIKINIŲ IR MERGINŲ, PATYRUSIŲ TĖVŲ SKYRYBAS, PRIKLAUSOMYBĘ SUKELIANČIŲ MEDŽIAGŲ VARTOJIMO PALYGINIMAS

	Vaikinai (N=46)	Merginos (N=43)	Mann- Whitney U reikš- mė	Z reikš- mė	p- reikš- mė	N
	Vidut. rangas	Vidut. rangas				
Priklausomybę su- keliančių medžiagų vartojimas	53,30	36,12	607,00	-3,136	0,002	89
- Kaip dažnai Jūs geriate alkoholį?	49,77	39,90	769,50	-1,915	0,055	89
- Ar Jūs rūkote?	50,18	39,45	750,50	-2,285	0,022	89
- Kaip dažnai Jūs rūkote?	50,86	38,73	719,50	-2,545	0,011	89

Remiantis tyrimo rezultatais, galima teigti, jog hipotezė – vaikinai, patyrę tėvų skyrybas, palyginti su merginomis, patyrusiomis tėvų skyrybas, dažniau vartoja priklausomybę sukeliančias medžiagas – pasitvirtino.

Kėlėme prielaidą: jaunuoliai, patyrę tėvų skyrybas bei turėję patėvį ar pamotę, palyginti su jaunuoliais, patyrusiais tėvų skyrybas, bet neturėjusiais patėvio ar pamotės, dažniau vartoja priklausomybę sukeliančias medžiagas. Kaip matome iš 6 lentelės, vaikinių, paty-

rusių tėvų skyrybas ir turėjusių patėvį ar pamotę, priklausomybę sukeliančių medžiagų vartojimas statistiškai reikšmingai nesiskiria nuo vaikinių, kurie patyrė tėvų skyrybas, tačiau neturėjo patėvio ar pamotės ($p=0,528$). Analizuojant atskirus aspektus (rūkymą, rūkymo dažnumą ir alkoholio vartojimo dažnumą), statistiškai reikšmingų skirtumų taip pat nenustatyta. Taigi rezultatai parodė, kad vaikinių, patyrusių tėvų skyrybas ir turėjusių patėvį ar pamotę, bei vaikinių, kurie patyrė tėvų skyrybas, bet neturėjo patėvio ar pamotės, priklausomybę sukeliančių medžiagų vartojimas statistiškai reikšmingai nesiskiria.

6 lentelė

VAIKINŲ, PATYRUSIŲ TĖVŲ SKYRYBAS IR TURĖJUSIŲ PATĖVĮ AR PAMOTĘ BEI NETURĖJUSIŲ PATĖVIO AR PAMOTĖS, PRIKLAUSOMYBĘ SUKELIANČIŲ MEDŽIAGŲ VARTOJIMO PALYGINIMAS

	Turėjo patėvį ar pamotę (N=11)	Neturėjo patėvio ar pamotės (N=35)	Mann-Whitney U reikšmė	Z reikšmė	p-reikšmė	N
	Vidut. rangas	Vidut. rangas				
Priklausomybę sukeliančių medžiagų vartojimas	25,73	22,80	168,00	-0,631	0,528	46
- Kaip dažnai Jūs geriate alkoholį?	23,00	23,66	187,00	-0,150	0,881	46
- Ar Jūs rūkote?	27,73	22,17	146,00	-1,388	0,165	46
- Kaip dažnai Jūs rūkote?	26,95	22,41	154,50	-1,120	0,263	46

Kaip pateikta 7 lentelėje, merginų, patyrusių tėvų skyrybas ir turėjusių patėvį ar pamotę, priklausomybę sukeliančių medžiagų vartojimas statistiškai reikšmingai nesiskiria nuo merginų, patyrusių tėvų skyrybas, bet neturėjusių patėvio ar pamotės ($p=0,417$). Analizuojant atskirus aspektus (rūkymą, rūkymo dažnumą ir alkoholio vartojimo dažnumą), statistiškai reikšmingų skirtumų tarp šių grupių taip pat nebuvo nustatyta. Taigi merginų, patyrusių tėvų skyrybas, priklausomybę sukeliančių medžiagų vartojimas statistiškai reikšmingai nesiskiria nuo merginų, kurie patyrė tėvų skyrybas, bet neturėjo patėvio ar pamotės.

somybę sukeliančių medžiagų vartojimas statistiškai reikšmingai nesiskiria pagal tai, ar jos turėjo patėvį ar pamotę, ar neturėjo.

7 lentelė

MERGINŲ, PATYRUSIŲ TĖVŲ SKYRYBAS IR TURĖJUSIŲ PATĖVĮ AR PAMOTĘ BEI NETURĖJUSIŲ PATĖVIO AR PAMOTĖS, PRIKLAUSOMYBĘ SUKELIANČIŲ MEDŽIAGŲ VARTOJIMO PALYGINIMAS

	Turėjo patėvį ar pamotę (N=12)	Neturėjo patėvio ar pamotės (N=31)	Mann-Whitney U reikšmė	Z reikšmė	p-reikšmė	N
	Vidut. rangas	Vidut. rangas				
Priklausomybę sukeliančių medžiagų vartojimas	24,50	21,03	156,00	-0,812	0,417	43
- Kaip dažnai Jūs geriate alkoholį?	24,79	20,92	152,50	-1,009	0,313	43
- Ar Jūs rūkote?	24,46	21,05	156,50	-1,004	0,315	43
- Kaip dažnai Jūs rūkote?	24,54	21,02	155,50	-1,026	0,305	43

Remdamiesi tyrimo rezultatais, galime teigti: prielaida, kad jaunuoliai, patyrę tėvų skyrybas ir turėję patėvį ar pamotę, palyginti su jaunuoliais, patyrusiais tėvų skyrybas, bet neturėjusiais patėvio ar pamotės, dažniau vartoja priklausomybę sukeliančias medžiagas, nepasitvirtino.

REZULTATŲ APTARIMAS

Lietuvoje vis dar trūksta empiriškai patvirtintos informacijos apie jaunuolių, užaugusių pilnose šeimose, bei jaunuolių, patyrusių tėvų skyrybas, skirtumus. Todėl šiame darbe buvo siekiama atskleisti 18–26 metų jaunuolių, patyrusių tėvų skyrybas bei užaugusių pilnose šeimose, priklausomybę sukeliančių medžiagų vartojimo ypatumus. Be to, buvo tyrinėjama, kaip amžius, kurio būdami jaunuoliai patyrė

tėvų skyrybas, tėvų skyrybas patyrusių jaunuolių lytis, patėvio ar pamotės buvimas šeimoje, kurioje jie užaugo, susiję su priklausomybę sukeliančių medžiagų vartojimu. Kai kurie gauti tyrimo rezultatai sutampa su kitų mokslininkų tyrimų rezultatais, tačiau kai kurie prieštarauja analizuotai literatūrai.

Pirma, nustatyta, kad jaunuolių, patyrusių tėvų skyrybas, bei jaunuolių, užaugusių pilnose šeimose, priklausomybę sukeliančių medžiagų vartojimas statistiškai reikšmingai nesiskiria. Galime samprotauti, jog tyrime dalyvavę jaunuoliai tiek vaikystėje, tiek paauglystėje sulaukė pakankamos paramos iš tėvo ar motinos, su kuriuo užaugo, jų sveikai gyvensenai palaikyti buvo skirtas tinkamas dėmesys. Kita vertus, galime manyti, jog reikšmingų skirtumų nebuvo nustatyta dėl nepakankamai didelės tiriamųjų imties.

Analizuojant jaunuolių priklausomybę sukeliančių medžiagų vartojimo sąsajas su amžiumi, kada asmuo patyrė tėvų skyrybas, nebuvo nustatyta statistiškai reikšmingų ryšių. Tačiau merginų imtyje pastebėta statistinė tendencija rodo: kuo jaunesnio amžiaus merginos patyrė tėvų skyrybas, tuo dažniau jos vartoja alkoholį. Galima teigti, jog gauti rezultatai iš dalies atspindi vieną iš M. Dovydaitienės (2004) išskirtų skyrybų poveikio skirtumus įvairaus amžiaus vaikams paaiškinančių hipotezių – kaupimosi efektą. Jis reiškia, kad šeimai iširus, kol vaikas dar mažas, neigiamas poveikis yra didesnis. Manytina, jog ankstyvuojų raidos tarpsniu patirtos tėvų skyrybos paveikė svarbias tyrime dalyvavusių merginų socialinio ir emocinio funkcionavimo sritis, ir, galbūt, dėl to suaugusios jos yra labiau linkusios vartoti alkoholį.

Tyrimo rezultatai parodė, jog vaikinai, patyrę tėvų skyrybas, dažniau vartoja priklausomybę sukeliančias medžiagas, palyginti su merginomis, patyrusiomis tėvų skyrybas. Nustatyta, jog vaikinai labiau linkę rūkyti ir rūko dažniau nei merginos, patyrusios tėvų skyrybas. Be to, pastebėta statistinė tendencija, rodanti, jog tėvų skyrybas patyrę vaikinai, palyginti su merginomis, dažniau vartoja alkoholį. Šie rezultatai sutampa su N. H. Wolfingerio (1998) tyrimo išvadamis: probleminio alkoholio vartojimo tikimybė didesnė tarp tėvų skyrybas išgyvenusių vaikų nei merginų. Galime daryti prielaidą: vaikinai dėl patirtų tėvų

skyrybų labiau stokojo suaugusiojo vaidmens pavyzdžio bei sveikatai palankaus elgesio modelių iš tėvo pusės, taigi dažniau vartoja priklausomybę sukeliančias medžiagas nei merginos, kurios, augdamos su mamomis, iš jų galėjo sulaukti daugiau dėmesio bei perimti daugiau sveikatai palankaus elgesio modelių. Be to, vaikinai apskritai turi daugiau galimybių socialinėmis situacijomis vartoti priklausomybę sukeliančias medžiagas, nes dažniau prisijungia prie įvairių bendraamžių grupių, kuriose neretai vartojamas alkoholis bei rūkoma.

Lyginant jaunuolių, patyrusių tėvų skyrybas ir turėjusių patėvį ar pamotę, ir jaunuolių, patyrusių, tėvų skyrybas, bet neturėjusių patėvio ar pamotės, priklausomybę sukeliančių medžiagų vartojimą, nebuvo nustatyta statistiškai reikšmingų skirtumų. Šie rezultatai iš dalies sutampa su N. H. Wolfingerio (1998) tyrimo duomenimis: pakartotinė vieno iš tėvų santuoka gali sumažinti tėvų skyrybų pasekmes. Tad tikėtina, jog jaunuoliui, patyrusiam tėvų skyrybas, patėvis ar pamotė galėjo turėti teigiamos reikšmės, suteikė daugiau teigiamų socialinių vaidmenų, neleidusių įsitraukti į priklausomybę sukeliančių medžiagų vartojimą. Vis dėlto tikėtina, jog reikšmingų skirtumų nenustatyta dėl to, kad šių dviejų grupių imtys buvo gana mažos (vaikinių, patyrusių tėvų skyrybas ir turėjusių patėvį ar pamotę – 11, merginų, patyrusių tėvų skyrybas ir turėjusių patėvį ar pamotę – 12). Tikėtina, jog padidinus tiriamųjų imtis, būtų gauti aiškesni ir tikslesni rezultatai.

IŠVADOS

1. Jaunuolių, patyrusių tėvų skyrybas, bei jaunuolių, užaugusių pilnose šeimose, priklausomybę sukeliančių medžiagų vartojimas reikšmingai nesiskiria.
2. Jaunuolių amžius, kurio būdami jie patyrė tėvų skyrybas, nėra reikšmingai susijęs su priklausomybę sukeliančių medžiagų vartojimu.
3. Vaikinai, patyrę tėvų skyrybas, palyginti su merginomis, patyrusiomis tėvų skyrybas, dažniau vartoja priklausomybę sukeliančias medžiagas.

4. Jaunuolių, patyrusių tėvų skyrybas bei turėjusių patėvį ar pamotę ir patyrusių tėvų skyrybas, bet neturėjusių patėvio ar pamotės, priklausomybę sukeliančių medžiagų vartojimas reikšmingai nesiskiria.

REKOMENDACIJOS TOLESNIEMS TYRIMAMS

Kadangi atliekant šį tyrimą išryškėjo nemažai diskutuotinų klausimų, kai kurie tyrimo duomenys prieštarauja ankstesnių mokslinių tyrimų duomenims, pateikiame rekomendacijas tolesniems tyrimams, kuriais būtų galima plačiau patyrinėti šiame tyrime analizuotus aspektus.

1. Dauguma šio tyrimo jaunuolių po tėvų skyrybų gyveno su mamomis. Tad būtų labai įdomu tolesniais tyrimais didesnėmis imtimis paanalizuoti jaunuolių, patyrusių tėvų skyrybas ir gyvenusių su mamomis bei patyrusių tėvų skyrybas ir gyvenusių su tėvais, priklausomybę sukeliančių medžiagų vartojimo ypatumus. Be to, būtų įdomu patyrinėti, kuo skiriasi suaugusių merginų, dėl tėvų skyrybų užaugusių tik su mamomis, ir vaikinių, dėl tėvų skyrybų užaugusių tik su tėvais, priklausomybę sukeliančių medžiagų vartojimas.

2. Būtų naudinga daug didesniais tyrimais paanalizuoti, kaip jauno suaugusio amžiaus asmenų priklausomybę sukeliančių medžiagų vartojimas susijęs su vaikystėje patirtomis tėvų skyrybomis, pavyzdžiui, atsižvelgiant į šiuos faktorius: vaikų skaičių šeimoje, kurioje asmuo užaugo; kitų asmenų, gyvenančių kartu, palaikymo svarbą; tėvų išsilavinimą; santykius tarp tėvų skyrybas patyrusio vaiko ir vieno iš tėvų, su kuriuo užaugo, bei vieno iš tėvų, kuris negyveno kartu.

3. Šiame darbe tirti 18–26 metų jaunuoliai, studijuojantys aukštosiose mokyklose, kolegijose bei profesinėse mokyklose. Tačiau tyrime nedalyvavo niekur nestudijuojantys tokio pat amžiaus jaunuoliai. Būtų įdomu tolesniuose tyrimuose praplėsti tiriamųjų imtį įtraukus ir niekur nestudijuojančių jaunuolių. Atlikus tokį tyrimą, būtų galima palyginti jaunuolių, patyrusių tėvų skyrybas, ir jaunuolių, užaugusių pilnose šeimose, priklausomybę sukeliančių medžiagų vartojimą pagal tai, ar jie studijuoja (mokosi), bei pagal tai, kokios pakopos

mokymosi įstaigose studijuoja. Keltina prielaida: daugiau asmenų, patyrusių tėvų skyrybas, patektų į niekur nestudijuojančiųjų ar studijuojančiųjų profesinėse mokyklose grupes, nei į studijuojančiųjų aukštosiose mokyklose.

LITERATŪRA

1. Amato P. R. (2000) The Consequences of Divorce for Adults and Children // *Journal of Marriage and the Family*, 62, p. 1269–1287.
2. Bielskutė J., Zaborskis A. (2005) Paauglių polinkis vartoti alkoholinius gėrimus ir ši poelgi skatinantys veiksniai // *Medicina*, 5 (41), p. 409–417.
3. Collins R. L., Ellickson P. L., Klein D. J. (2007) The role of substance use in young adult divorce // *Addiction*, 102, p. 786–794.
4. Davey T. (2001) Considering Divorce // *The American Prospect*, 12.
5. Dovydaitienė M. (2004) *Tėvų skyrybos ir vaikas*. Priešmokyklinio ugdymo turinio įgyvendinimas, metodinės rekomendacijos. Vilnius: Švietimo aprūpinimo centras.
6. Hetherington E. M. (1999) *Coping with Divorce, Single Parenting, and Remarriage: A risk and resiliency perspective*. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.
7. Hope S., Power C., Rodgers B. (1998) The relationship between parental separation in childhood and problem drinking in adulthood // *Addiction*, 93 (4), p. 505–514.
8. Huurre T., Junkkari H., Aro H. (2006) Long-term Psychosocial effects of parental divorce: a follow-up study from adolescence to adulthood. *Eur Arch Psychiatry Clin Neurosci*, p. 256.
9. Jonsson F. H., Njardvik U., Olafsdottir G., Gretarsson S. J. (2000) Parental divorce: Long-term effects on mental health, family relations and adult sexual behavior // *Scandinavian Journal of Psychology*, 41, p. 101–105.
10. Lerner R. M., Steinberg L. (2004) *Handbook of Adolescent Psychology*. New Jersey: John Wiley & Sons.
11. Maier E., Lachman M. E. (2000) Consequences of early parental loss and separation for health and well-being in midlife // *International Journal of Behavioral Development*, 24, p. 183–189.
12. Miškinis K. (2003) *Šeima žmogaus gyvenime*. Kaunas: Aušra.
13. Needle R. H., Su S. S., Doherty W. J. (1990) Divorce, remarriage, and

- adolescent substance use: A prospective longitudinal study // *Journal of Marriage and the Family*, 52 (1), p. 157–169.
14. Neher L. S., Short J. L. (1998) Risk and Protective Factors for Children's Substance use and Antisocial Behavior Following Parental Divorce // *American Journal of Orthopsychiatry*, 68 (1).
 15. Pedro-Carroll J. L. (2001) The Promotion of Wellness in Children and Families: Challenges and Opportunities // *The American Psychologist*, 56.
 16. Petronytė G., Veryga A., Zaborskis A. (2007) Jaunimo alkoholinių gėrimų vartojimo rizikos veiksniai ir prevencijos programų kryptys // *Medicina*, 43 (2), p. 103.
 17. Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos vyriausybės (2009). *Santuokos ir ištuokos* [žiūrėta: 2009-04-28]. Prieiga per internetą: <<http://www.stat.gov.lt/lt/pages/view/?id=2421>>.
 18. Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos vyriausybės (2009). *Alkoholio vartojimas tarp 15–16 metų amžiaus mokinių* [žiūrėta: 2009-09-18]. Prieiga per internetą: <<http://www.stat.gov.lt/lt/pages/view/?id=2604>>.
 19. Thompson R. G., Lizardi D., Keyes K. M., Hasin D. S. (2008) Childhood or adolescent parental divorce/separation, parental history of alcohol problems, and offspring lifetime alcohol dependence // *Drug and Alcohol Dependence*, 98, 2, p. 64–269.
 20. Veryga A., Stanikas T., Malakauskas K., Sakalauskas R. (2003) *Pagalba metantiems rūkyti*. Kaunas: KMU.
 21. Wallerstein S., Lewis J. M., Blakeslee S. (2000) *The Unexpected Legacy of Divorce: A 25 Year Landmark Study*. New York: Hyperion, p. 294–316.
 22. Wolfinger N. H. (1998) The effects of parental divorce on adult tobacco and alcohol consumption // *Journal Of Health And Social Behavior*, 39 (3), p. 254–269.